

Igazodási kényszer: Magyarország és Jugoszlávia 1945-1947

Sajti Enikő¹

Kálnoky Gusztáv, az Osztrák-Magyar Monarchia közös külügyminisztere, a 19. század nyolcvanas éveiben írott emlékiratában, hivatali tapasztalatait összegezve, egy máig érvényes megjegyzést tett a külpolitika természetére kapcsán. Mint írta: „*a külpolitikai döntések szabadsága a belső hatalom erejének függvénye.*”²

1944 végén Magyarország és Jugoszlávia e „belső hatalom”, és tegyük hozzá, a „külső” hatalom tekintetben korántsem volt azonos helyzetben. A háborús összeomlás Magyarország számára nemcsak a nagymagyar út csődjét, a revíziós sikerek szertefoszlását jelentette, de súlyosan megterhelte a rivális szomszédos országokkal, köztük a Jugoszláviával való kapcsolatokat is. Gyöngyösi János külügyminiszter szavaival élve, a „*jóindulatú megszálló*”, a Szovjetunió és szomszédjai szemében, (különösen Csehszlovákia) Magyarország egyre inkább „*tövis volt a kelet-európai demokráciák testében*”, amelyet csak úgy lehet eltávolítani, ha „*következetes harcot folytatnak a reakció ellen.*”³

Míg a vesztes Magyarországot a vádlottak padjára ültették, és a nagyhatalmak újrafogalmazták számára a nemzeti és az államérdek közötti diszharmónia problémáját (a magyar nemzet mintegy 3 millió tagja került ismét az ország határain kívül), Jugoszlávia diadalmasan foglalhatta el helyét a győztesek oldalán, és sikeresen egyesítette az 1941-ben szétszabdalt országot. Ez a nemzetközileg elismert államrekonstrukció hatásosan legitimálta az új, kommunista elit belső hatalmát, az ország már ekkor egyértelműen kommunista társadalmi berendezkedését.

A két ország eltérő nemzetközi státuszát mi sem bizonyítja jobban, mint hogy Magyarország csak az 1947-es párizsi békeszerződéssel nyerte vissza jogilag szuverenitását, addig minden tekintetben nemzetközi ellenőrzés alatt állt, amelyet a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEK) gyakorolt. Ennek a szovjet, angol, amerikai nemzetközi ellenőrzési rendszernek volt a tagja Jugoszlávia és Csehszlovákia, amely országok a SZEK mellett működő jóvátételi albizottság tagjaként hivatalosan küldhettek missziót Magyarországra. A SZEK-et, mint ismeretes, azzal a céllal hozták létre a szövetségesek, hogy szabályozzák és ellenőrizzék a vesztes országokkal kötött fegyverszüneti szerződéseket. Ezek a testületek, missziók azonban gyakorlatilag ellenőrzésük alatt tartották a vesztes országok, így Magyarország teljes kül- és belpolitikáját, vasúthálózatát, légtérét, az egyéb gazdasági erőforrásokról nem is szólva. Ebben az alá - fölérendeltségi, vesztes-győztes helyzetben indultak el a második világháború utáni magyar-jugoszláv kapcsolatok.

A jugoszláv delegáció első tagjai 1945. március 10-én érkeztek Budapestre, a misszió létszáma csakhamar 20 főre emelkedett. (Csak az összehasonlítás kedvéért: a szovjet delegáció létszáma 800 körül volt, a briteké 300, míg az USA 130 fővel képviseltette magát, a csehszlovák delegáció létszáma pedig végül 90 főre duzzadt. Mind a megszálló szovjet csapatok, mind a SZEK delegációk eltartása a magyar államot terhelte.⁴) A

¹ Egyetemi tanár, SZTE-BTK Történeti Intézet

² Diószegi István: Az Osztrák-Magyar Monarchia külpolitikája 1867-1918. Vince Kiadó, Budapest, 2001. 9.

³ Magyar Országos Levéltár (MOL) KÜM Miniszteri és miniszterhelyettesi iratok 1945-1989. XIX-J-1-n-Gyöngyösi János -1947-25.d., XIX-J-1-Z- Rejtjeltáviratok 1949-1964. Belgrád. . Bejövő. Szántó Zoltán 1947. október 9-ei távirata .

⁴ A SZEK magyarországi tevékenységével részletesen foglalkozik Földesi Margit: A megszállók szabadsága: a hadizsákmányról, a jóvátételről, a Szövetséges Ellenőrző Bizottságról Magyarországon c. könyve. KAIROSZ Kiadó, Budapest, 2002.

jugoszláv delegáció vezetője, mint ismeretes, Obrad Cicmil ezredes volt, tagjai között találjuk azt a Lazar Brankovot is, aki később fontos szerepet játszott a Rajk-perben. Hivatalos diplomáciai kapcsolatok híján, eredeti funkciója mellett a SZEB jugoszláv missziója biztosította az összeköttetést Budapest és Belgrád között, és a két kommunista párt között kialakult kapcsolatok mellett a jugoszláv misszióknak fontos szerepe volt a két ország közötti információ áramlás kialakításában. Ez azonban meglehetősen egyoldalú volt már csak azért is, mivel Magyarországnak semmiféle képviselője nem volt Belgrádban.

A két ország kapcsolatait, mint ismeretes, eleve megterhelték a közelmúlt eseményei, elsősorban a Délvidék Magyarországhoz csatolása 1941-ben, az 1942-es dél-bácskai és újvidéki razzia pedig már-már végletesen kiélezte a két ország, sőt az együtt élő magyar és a délszláv népek viszonyát is. A két ország kapcsolataira azonban nemcsak a múlt vetett halvány árnyat. Egyre több jelentős futott be a délvidéki magyarokat ért megtorlásokról. A kollektív megtorlás céljából végrehajtott kivégzésekről, a kiutasításokról, a vagyonelkobzásokról, a munkatáborokról. A miniszterelnökségen keresztül a külügyminisztériumba 1946 nyarán eljuttatott, ezzel kapcsolatos hírekre a „Magyar sors Délvidéken” illetve „A Jugoszláviában élő magyarság helyzete igaz megvilágításban” című anoním jelentésekről van szó, amelyek 50 ezer kivégzett magyarról és 30 ezer deportált magyarról – külön is a bezdáni magyarok kivégzéséről – Csurog és Zsablya magyar lakosságának kitelepítéséről, Reök Andor volt szabadkai főispán tragikus sorsáról, a vrdniki bányánál szabotázs miatt halálra ítélt magyarokról, a hírhedt „rabszolga piacról” és egyéb, magyarelles atrocitásokról tudósítottak. Sommásan úgy reagált a külügyminisztérium, hogy a jelentések „rengeteg téves adatot” tartalmaznak, 40-50 ezer kivégzetről és 30 ezer deportáltról beszélni „teljes abszurd”. „Mindent összevetve – zárja a miniszterelnökhöz intézett levelét a külügyminisztérium délszláv referense – a magyarság helyzete Jugoszláviában nem fényes, de számításba kell venni, hogy sokkal rosszabb is lehetett volna.”⁵ Újabb kutatásaim sem módosítottak korábbi ismereteimen, a magyarok kivégzése miatt a magyar kormány nem tiltakozott sem a SZEB-nél, sem a SZEB mellé delegált jugoszláv delegációnál., bár a kivégzésekről több alkalommal is abban az értelemben adtak „felvilágosítást” az angol és az amerikai SZEB delegátusoknak, hogy azokról „hivatalos értesülésünk nincs”, bár tudnak róla, az adatok azonban, tették hozzá, „ellenőrizhetetlenek”. 1945 júniusában a jugoszláv delegátus gazdasági vezetője, Gavrilovics egy „igen baráti hangnemben” folytatott megbeszélés során pedig egyenesen arról biztosította a magyar kormányt, hogy a „Bácskában semmiféle magyar üldözés nincs és nem volt. Csupán két községből, Csurog és Zsablya utasítottak ki tömegesen magyarokat, innen is azonban saját érdekükben, az ismeretes újvidéki eseményekből kifolyólag. Nyugat-Bácska, Hódság, stb. svábok által elhagyott részeken csoportosítják a magyarokat. Óbecsén, stb. például voltak népbírói tárgyalások és ennek folyamánaképpen tényleg voltak kivégzések is, de csak olyan esetekben, ahol rablás, vagy gyilkolás, vagy az újvidéki eseményekben való részvétel bebizonyosult.” Gavrilovics még hozzátette: „a magyaroknak nagy szerencséje, hogy Tito került hatalomra, különben rettenetes lett volna az újvidéki események miatt való visszahatás és bosszú. A magyaroknak egyáltalában igen jó sorsuk van...”⁶ A levéltári adatok ugyanakkor azt is bizonyítják, hogy a magyar kormány a SZEB-en keresztül számos esetben tiltakozott a jugoszláv kormánynál a fegyverszüneti egyezmény által egyébként kodifikált kiutasítások *embertelen módja* ellen, amelyek sok ún. öslakost is érintettek, illetve a vajdasági németek Magyarországra területére történő illegális áttétele

⁵ MOL KÜM XIX-J-1-k-Jugoszlávia-16/b-1874/1946. 22.d.

⁶ Uo..

miatt.⁷ Kutatásaim során a jugoszláviai németek történetére is sok olyan irat került elő, amelyek főként a Magyarország területére történő *kíméletlen* átdobásukra vonatkozóan tartalmaznak új információkat. Ezekből idéznék fel néhányat. 1945 júniusában például mintegy háromezer embert, főként németeket tettek át Kelebiánál a határon, akiket mintegy 400 fegyveres partizán kísért a határhoz. Parancsnokuk azzal fenyegetőzött, ha a magyarok nem engedik be őket, akkor „*a határ mentén felállítják őket és lelövik.*”⁸ 1946. január 30-án például a nagykanizsai főszolgabíró arról értesítette a belügyminisztériumot, hogy a jugoszlávok 16 nappal azelőtt négyezer németet szállítottak át vagonokban, embertelen körülmények között a magyar határon, az osztrák hatóságok azonban egy részüket nem vették át. Ezek az emberek a murakeresztúri határállomáson rekedtek, „*az áttettek közül mátr csak 1800 ember van, akik nagy számban tifuszos- és vérhasbetegek. További ittmaradásuk országos járvány veszélyével jár.*”⁹ A Nagyszéksós melletti határállomáson 1945. augusztus 2-án felvett hivatalos jegyzőkönyv szerint „*egy kb. 150 főből álló partizán a járőrre géppisztolyt fogott és a híd két oldalán golyószórót és géppuskát helyeztek el. A svábok háta mögött lévő partizánok fegyverrel magyar területre kergették át a 157 főnyi sváb csoportot.*” Amikor a magyar határőr századparancsnok a SZEB parancsa értelmében visszavételüket kérte, a szerb századparancsnok azt válaszolta, „*hogya kell, harc árán is megakadályozza a svábok áttételét, neki nem parancsol az orosz, mert az orosz senki, mert neki csak Tito parancsol, és ha kell, az oroszokat is kiveri a Tisza vonaláig.*” Majd a nyomaték kedvéért még hozzátette: „*ha még sok a beszéd, félórán belül Röszkén lesznek és 2 órán belül Szeged (harc árán) és a Duna-Tisza vonala lesz a határ.*”¹⁰

A trianoni határ megkérdőjelezése, amelyen belül egyébként a fegyverszüneti egyezmény értelmében helyre lehetett állítani a magyar polgári közigazgatást, természetesen a SZEB ellenőrzése mellett, nem csupán az idézett jugoszláv századparancsnok egyéni, meglehetősen harcias véleménye volt. Baranyában, Vas megyében, Mohácson, Baján, tehát gyakorlatilag végig Magyarország trianoni déli határai mentén a jugoszláv partizánok kétségbe vonták a magyar közigazgatás illetékességét. Letenye környékén például jugoszláv fegyveresek „*fegyverrel felszerelve, házról, házra járva gyűjtötték az aláírásokat*” a terület Jugoszláviához csatolása érdekében. A Zala vármegyei alispán egyenesen a honvédelmi miniszterhez fordult segítségért, mert mint 1945. május 11-én kelt levelében írta, napok óta egy 68 fős partizán alakulat „*garázdálkodik*” az olajtelepek körül *naponta fosztogatnak, lovakat fognak ki a kocsikból...*” és a magyar rendőröket „*megkötözve magukkal hurcolták.*”¹¹ Baján, Csikérián, Tompán, Bácsalmáson az orosz katonák fegyverrel tartóztatták fel az „*alkalmatlankodó*” partizánokat, és „*mereven elzárkóztak az elől, hogy a jugoszlávok a trianoni országhatáron belül is tért hódíthassanak*” – olvashatjuk a még Debrecenben székelő Ideiglenes Kormány egyik 1945. januári jelentésében.¹²

A területi követelésekre vonatkozó hivatalos jugoszláv propaganda már közvetlenül Szabadka visszafoglalása után megkezdődött. Az 1944. november 5-én megrendezett szabadkai felszabadítási ünnepség szónokai hitet tettek a Bajai háromszög mellett és Titóhoz intézett táviratukban „*a Bajai háromszög bunyevácainak a közös hazához való ragaszkodását*” is tolmácsolták. Egyúttal annak a reményüknek adtak kifejezést, hogy

⁷ A kiutasítások elleni tiltakozásokra lásd A. Sajti Enikő: *Impériumváltások, revízió, kisebbség. Magyarok a Délvidéken 1918-1947.* Napvilág Kiadó, Budapest, 2004. 334-335.

⁸ MOL KÜM XIX-J-k-Jugoszlávia-17/d-31.390 -1945. 22.d.

⁹ MOL KÜM XIX-J-1-k-Jugoszlávia-16/d-225/pol.-1946. 22.d.

¹⁰ MOL KÜM XIX-J-1-k-Jug.-16/f-32.338/pol.-1945. 22. d.

¹¹ MOL KÜM XIX-J-1-k-16/b.-30.013/pol.-1945. 22. d.

¹² MOL KÜM XIX-J-1-n-Gyöngyösi János – 1945. 23. d.

„ellentétben a letűnt bűnös jugoszláv kormányokkal, Titóék nem mulasztják el a bajai háromszöget bekebelezni”.¹³

A bajai háromszögre vonatkozó területi követeléseket Jugoszlávia hivatalos körei hosszú ideig fenyegetően lebegtették, és az újvidéki razzia miatt érzett büntudat mellett minden bizonnyal ez is hozzájárult ahhoz, hogy egyéb külpolitikai megfontolások mellett a béke-előkészítés során a magyar kormány Jugoszláviával szemben semmiféle kívánsággal nem lépett fel. A területi követelés kérdése Tito utolsó moszkvai útja során, 1946. május 28-án került le a napirendről. Tito ekkor, a Sztálinnal és Molotov külügyminiszterrel folytatott tárgyalásokon elsősorban a Szovjetunió és Jugoszlávia közötti gazdasági, katonai együttműködést és a jugoszláv-albán viszony kérdését vetette fel. Igen öntudatosan sürgette a szovjetek gazdasági segítségét ambiciózus öt éves tervükhöz, és biztosította Sztálint, hogy „a jugoszláv kormánynak nincs szándékában más hatalmak tőkáját beengedni gazdaságába.” Az eddigi ismereteinkhez képest új információkat nyújt a tárgyalásoknak az a része, amikor Tito egyenesen arra kérte a szovjeteket, hogy szovjet-jugoszláv vegyes vállalatok létesüljenek az ásvány - és érckészlet kitermelésére, mert hiányoznak hozzá a szükséges gépek. A tárgyalások végén Tito tájékoztatta Sztálint a magyar-jugoszláv kapcsolatokról is. „Tito elmondta, a jugoszláv kormány úgy döntött, hogy nem fogja felvetni a Magyarországgal szembeni jugoszláv területi követelést (a bajai háromszög tekintetében) a Miniszterek Tanácsában.” Egyúttal „elégedettségét fejezte ki”, olvashatjuk a jegyzőkönyvben, hogy alá-írták a jóvátételi egyezményt Magyarországgal. Sztálin ennek kapcsán mintegy helyeslően megjegyezte, „ha Magyarország békés kapcsolatokra törekszik Jugoszláviával, akkor Jugoszláviának támogatnia kell e törekvéseket”, annál is inkább, emlékeztette nem minden célzás nélkül Titót, mert Jugoszláviának „elsősorban a Görögországhoz és Olaszországhoz fűződő kapcsolataiban vannak nehézségei.”¹⁴

Ha válaszolni akarunk arra a jogos, bár korántsem egyszerű kérdésre, hogy a fent említett problémák ellenére Magyarország miért éppen Jugoszláviával alakította ki szomszédjai közül a legjobb viszonyt közvetlenül a háború után, illetve Jugoszlávia miért fogadta, sőt kezdeményezte kissé vállveregetően ugyan, de mégis pozitívan ezt a baráti közeledést, akkor legalább az alábbi tényezőket kell figyelembe vegyük. A magyar koalíciós pártok közül természetesen elsősorban a kommunisták tartották fontosnak a Jugoszláviához történő közeledést, mivel belpolitikai pozícióik erősödésének külső háttérét látták benne. Természetesen a Szovjetunió mellett. Követendőnek, példaértékűnek tartották Jugoszlávia belső rendszerét, egészen odáig menően, hogy például a Honvédelmi Minisztérium politikai államtitkára 1946 tavaszán kérte a SZEB jugoszláv delegációját, küldjék meg számukra a jugoszláv hadsereg katonai szabályzatát, mivel az „a magyar hadsereg katonai szabályzatának összeállítására alapul szolgálna.”¹⁵ 1947. október 10 - 15-e között pedig az ÁVH élén hírhedté váló Péter Gábor rendőrtábornagy és Szébenyi Endre belügyi államtitkár vezetésével rendőrküldöttség járt Jugoszláviában, ahol az ottani állambiztonsági intézményeket tanulmányozták.¹⁶ A kapcsolatoknak ezt a belügyi, katonai szálát is érdemes lenne egyszer szisztematikusan feltárni. Annál is inkább, mivel tudjuk, hogy a magyar-jugoszláv barátsági szerződés aláírása után Tito, hazafelé a vonaton, elsősorban a honvédség létszámáról érdeklődött a Szántó Zoltán belgrádi magyar követtel folytatott beszélgetés során, és szemére vetette, hogy Magyarország „messze elmarad a többi

¹³ Uo.

¹⁴ Mezei Géza (szerk.): Európa kettészakítása és a kétpólusú nemzetközi rend születése (1945-1949). Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2001. 175-178.

¹⁵ MOL KÜM XIX-J-1-k-16/f.-1012/pol.-1946. 22.d. A szabályzatot egyébként nem kapták meg, arra hivatkozva, hogy az éppen most készül.

¹⁶ MOL KÜM XIX-J-4/a.-Belgrád TÜK 85/biz. -1947.

ország mögött” a katonai kiadások terén. Szántó, miután részletesen megmagyarázta ennek külső és belső okait, a kérdésből azt a következtetést vonta le, hogy a jugoszlávok hamarosan fel fogják vetni a hadsereg fejlesztésének kérdését, és javasolta, hogy azt kapcsolják majd össze a jóvátétel elengedésének kérdésével.¹⁷

Magyarország a fegyverszüneti periódusban, lévén korlátozott szuverenitású ország, nem kezdeményezhette hivatalosan a kapcsolatok felvételét egyetlen országgal sem. Megtették ezt helyette más országok, köztük Jugoszlávia. A közeledés tehát korántsem volt egyirányú. A SZEB jugoszláv delegációja már 1945 őszén határozott ígéretet tett a kisgazdapárti Gyöngyösi külügyminiszternek arra, ha Magyarország támogatja Jugoszlávia Triesztre vonatkozó követelését, akkor a jugoszláv kormány Magyarországot egyrészt a béketárgyalásokon, illetve már a békeelőkészítés során „minden olyan kérdésben, amely nem ellenkezik Jugoszlávia érdekeivel”, támogatni fogja. Az alig talpra álló magyar külügyi kormányzat „a közelmúlt szégyenteljes és fájdalmas eseményei” ellenére, ilyen ígéretet senki mástól nem kapott.¹⁸ Úgy tűnik, a jugoszlávok ígérete nem maradt üres szólam. Már 1945 nyarán, amikor Rákosi és Rajk Belgrádban járt, megállapodtak abban, hogy a jugoszláv kormány mérséklően fog hatni Prágára a szlovákiai magyarok durva és embertelen üldözése kapcsán, amit több esetben valóban meg is tett. De utalhatnak Jugoszlávia támogatására Magyarország 1947-es ENSZ felvételének kérdésében is.¹⁹

Úgy tűnik, Belgrádnak sem volt közömbös, hogy északi hátában egy vele rokonszervező, baráti, sőt azonos társadalmi berendezkedésű állam foglal-e helyet, hiszen ily módon nagyobb biztonsággal fordíthatta figyelmét fő külpolitikai célja, a Balkán szupranacionális átalakítása felé. Talán érdemes utalni arra is, hogy a magyar kommunisták egy időben még rokonszenveztek is ezzel a tervvel. A magyarországi kommunista fordulat a hidegháború kibontakozásával a jugoszlávok számára is egyre fontosabbá vált. Jól mutatja ezt, ahogyan a Borba a magyar kommunisták 1947-es választási előretörését üdvözölte. Már a hidegháborús retorika teljes arzenálját bevetve a JKP lapja így fogalmazott: Magyarország a kommunisták megerősödésével már „elég erős ahhoz, hogy ellenálljon ama nyugati körök terveinek, amelyek ma nyíltan támogatják és élesztgetik a fasizmust, hogy ily módon az európai népeket a gyarmatok börtönébe lökjék, mely nagyon is hasonlít a rosszhírű hitleri 'új rend'-hez”²⁰

A diplomáciai kapcsolatok felvételének kérdését a jugoszlávok már 1945 őszén felvetették, amelynek akadályát akkor a Magyarországi délszláv kisebbség egyébként általuk szándékosan feketére festett kulturális, oktatási helyzetével, valamint a háborús bűnösök kiadatásának kérdésében elfoglalt „nagyon bürokratikus” magyar állásponttal magyarázták.²¹ Stanoje Simić jugoszláv külügyminiszter 1946. szeptember 25-én Párizsban, az ott folyó béketárgyalások során jegyzékben fordult a magyar kormányhoz, amelyben közölték, hogy tekintettel a vízügyi kérdésekben és a lakosságcsere ügyében létrejött elvi megállapodásra, „hajlandók felvenni a diplomáciai kapcsolatokat Magyarországgal”. A kormány nyomban a SZEB - hez fordult, hogy elnyerje a szükséges hozzájárulást a kapcsolatok felvételéhez. Október 4-én Ivan Ivanovics Levuskin, a SZEB őrnagyi rangban lévő vezérkari főnöke, Vlagyimir Petrovics Szviridonov altábornagy, a SZEB ügyvezető alelnöke nevében közölte a külügyminisztériummal, hogy a SZEB - nek „nincs kifogása” a két ország diplomáciai

¹⁷ MOL KÜM XIX-J-1-n-Molnár Erik-1947-39.d. Szántó Zoltán levele Molnár Erikhez, 1947. december 15.

¹⁸ MOL KÜM J-1-n-Gyöngyösi János-1947-25.d. Gyöngyösi beszéde a parlamentben, a külügyi tárca költségvetési vitájában, 1947. március 20.

¹⁹ MOL KÜM J-1-Z-Rejtjeltáviratok 1949-1964. Belgrád. Bejövő. Szántó Zoltán 1947. március 19-ei és szeptember 29-ei távirata.

²⁰ Borba, 1947. szeptember 4. ; MOL KÜM XIX-J-4-a-Belgrád TÜK - 79/biz.- 1947.

²¹ MOL KÜM J-1-k-16/c-32. 728/pol.-1945. 22.d.

kapcsolatainak helyreállítása ellen, így a kérdést a minisztertanács is napirendre tűzhette.²² Így 1946. október 14-e után, tehát még a magyar békeszerződés aláírása előtt megkezdődhetek a belgrádi magyar követség kialakításnak technikai és politikai előkészítő munkálatai (a korábbi követség épületét a háborúban súlyos bombatalálat érte). A háború utáni első belgrádi követnek a moszkvai emigrációból hazatérő, Rákosi szűkebb köréhez tartozó kommunista Szántó Zoltánt nevezték ki, aki már csak ezért is szívesen látott vendég volt Belgrádban. Megbízó levelét 1947. február 4-én, pár nappal a párizsi békeszerződés aláírása előtt adta át Ivan Ribarnak, a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság elnökének.²³

Szántó a büntudat és a győztes fölény dichotómiájára építette fel beszédét. Szólt „a Tito marsall vezetése alatt lefolytatott hősi felszabadító háborúban újjászületett” Jugoszláviáról, és élesen elhatárolódott a „magyar néptől idegen rendszer bűnös politikájától”. De mint hangsúlyozta, „Magyarország újjászületése és a fasiszta reakció elleni harc” lehetővé tette, hogy új alapokra helyezték a két ország kapcsolatait. Ekkor még senki nem sejtette, hogy ezek az új alapok milyen ingoványos talajra épültek.

²² MOL KÜM XIX-J-1-k-1/a.-27845/pol-1946. ; 2591/pol.-1946. ; 2681/pol.-1946. 1.d. Vorosilov marsall mindvégig a magyarországi SZEB elnöke maradt, azonban 1946 februárjában elhagyta az országot, helyettese alelnöki rangban Szviridonov altábornagy lett.

²³ MOL XIX-J-1-k-Jugoszlávia-1/a-1.d. Szántó Zoltán 1947. február 4-ei távirata. Magyarország 1945 utáni diplomáciai kapcsolatainak kiépítésére lásd Vida Isván: Magyarország nemzetközi helyzete a második világháborút követő esztendőkbén. In.: Magyarország helye a 20. századi Európában. Szerkesztette: Sipos Balázs és Zeidler Miklós közreműködésével Pritz Pál. Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 2002. 107-121. Magyarország a fegyverszüneti periódusban 15 országgal vette fel a diplomáciai kapcsolatokat.